

Januári észlelőnapló

Hazaérve leporolom magamról azt a havat, amit a meteorológia már tegnap este országos záporok jósolt. Belépek a kellemesen melegre fűtött előszobába, majd kissé átfagyott kézzel felteszek egy teát. A forró italt kortyolgatva bámulom a tomboló elemeket, majd tekintetem a kerthelyen a hótól roskadozó fenyőfák között a műanyag ponyvával letakart, derékig betemetett távcsővemre téved. Az észlelésről egy ideig biztosan le kell mondanom. Mi mást tehet ilyenkor a csillagos ég látványára vágyó amatőr, mint felidézni magában a közelmúlt legemlékezetesebb égi elmenyeit? Mindössze három nappal ezelőtt...

Az alkonyat szép derült éjszakát ígért, így az elmúlt napok gyakorlatához hasonlóan már a szürkületben elkezdtem keresni a Kudo-Fujikawa-üstökösöt. 8x56-os binokulárommal a Vega és a horizont között pásztázva hamar a látómezőbe került a kométa diffúz tolója. A sötétedés előrehaladtával egyre markánsabb formát öltött, de vérszenen közeledett a látóhatárhoz. Leginkább egy fényesebb, 6,5 magnitúdó körüli gömbhalmazhoz hasonlított. Városi fényektől távoli helyen halvány csóvát is észleltek, de Veszprémből, a Séd völgyéből az üstökös pusztá látványával is megelégedtem.

A melegfront járulékos jelenségei, a cirruszok, korán megjelentek az égen; úgy nézett ki, hogy teljesen befelhősodik. Nagy kár, hiszen még sok mindent terveztem erre az éjszakára, és egy Quadrantida-észlelőtársaság is szerveződött! De szerencsére, az átmeneti borultság csak amolyan ijesztgetés volt, mint fojban a gól előtti lovócsel; utána több órán át tartó derűtség következett. A következő célpont a C/2002 V1 (NEAT) üstökös volt, immár a 25 cm-es

Cassegrainemmel. A Koordinátort a γ Pegasira pozicionálva 89-szeres nagyítással a műszer gyorsan ráállt az égi vándorra, amely könnyedén, de az előzőnél jó két magnitúdóval halványabbnak mutatkozott. Ez idő tájt februárra már szabadszemesnek jósolták az előrejelzések.

Amolyan ellenőrző pillantást vettem a Szaturnuszra, bár még jóval delelés előtt járt. A gyűrűre jól rá lehetett látni, így a télen megszokott látvány fogadott a Pátyol-gyűrűvel, a Cassini-résszel és az „Encke-minimum” peremen húzódó sötét vonalával. Látszott, hogy oppozíció után járunk; a bolygónak a gyűrűre vetett árnyéka már nem volt teljesen „közepen”. A nyugodtság ugyan nem volt az igazi, a bolygó képe már sejtette, hogy érdemes kettősözni. Néhány lyuk, azaz le nem észlelt objektum akad még az cassiopeiabeli aktuális kettős ajánlatban, bár legutóbbi próbálkozásomnál sikeresen megbirkóztam az STT 507-tel. Előtte azért becserkészttem a nem mindennapi látványt nyújtó M52 nyílthalmazt, amely pazar élményt jelentett a 40 mm-es Tele Vue okulárral. A 0,6-es STT 507 nem bomlott ugyanolyan konkrétan, mint a kb. egy héttel korábbi kiváló seeingnél, de a rendszer fekvése így is felismerhető volt. A környék azonban gazdagon ellátott érdekesebbnél érdekesebb kettősökkel! Az STI 1194 11,8 magnitúdós, egyenlő lényességű komponensei standard párként látszottak, bár a halványaság miatt kissé szorosabbnak tűntek a megadott mérésnél. Hasonló fogadtatásban részesültem az STI 1191 megfigyelésekor, az előzőnél némileg halványabb és szorosabb tagokkal. Az STT 502 már nagyobb kihívásnak minősült, de a jó öreg 16 mm-es Zeiss-urlihoiban 222-szeres nagyítással könnyen felismerhető volt a 6,9+10,6 magnitúdós, 3,7-es pár. A nyugodtság tovább romlott, és a terület horizont feletti magassága is csökkent, így a BU 993 már kifogott rajtam (6,6+10,8 magnitúdó, S= 2"6); bár

ez valószínűleg jó légkörnél is kemény dió!

A kettősözés lázában majdnem megfedkeztem az időszak fontos esemény-sorozatának, a Jupiter holdak különös fordásainak aktuális észleléséről! Aznap az Europa árnyékkúpjába merült bele részlegesen az Io, amely a sárgás színű vulkanikus hold fényének elhalványulását, majd felfényesedését eredményezte. A Guide animációján már előre nyomon követhetők ezek a jelenségek. Az okkultáció már akkor elkezdődött, amikor az Io éppen csak elvált a Jupiter korongjától, így a kezdeti fényességcsökkenést ellensúlyozta a bolygókorongtól való növekvő látóvonal miatti fényesség-növekedés. Tehát kezdetben mintha semmi sem történt volna, hacsak az nem, hogy közben megérkezett Schné Attila és Novák András A népesebb közönségnek rogtan produkált egy csekély halványodást az Io. Tehát csak közvetlenül minimum előtt lehetett igazán érzékelni a váltás halványodását. A felszálló ág már lényegesen látványosabb volt a negyed órán belüli 0,7 magnitúdós felfényesedésével. Az okkultáció vége előtt az Europa korongja is előbukkant a sötétebb peremű bolygón, kis fénylő ékszerként ragyogva.

A január harmadikáról negyedikére virradó éjszaka nem most tartogatott még számunkra a tarsolyában, mint az év első meteorrajját, a Quadrantidákat. Kocsis Antallal és Németh Csabával találkozót beszélünk meg a Balatonfűzfő és Balatonkenese között található kedvence észlelőhelyünkön, ahonnan kiváló a horizont minden irányban. Egy telefon Tepliczky Istvánnal megerősítette, hogy rövid, de intenzív maximum várható egy óra körül. A megbeszélte találkozóból nem lett semmi, ugyanis a másik páros egyszerűen nem tartózkodott az egyeztetett helyszínen. Sajnálhatták, ugyanis kb. az előre jelzett maximum előtt egy órával láttuk a legszebb meteorokat, közöttük egy egészen fényes nyomot hagyót a fehéren. Később öt főre kiegészül-

ve a kezdeti intenzitás alábbhagyott, és felhősödés is kezdődött nyugati és déli irányból. Egy-egy derült égtérületen még elcsíptünk kőszá meteorokat, rajtagokat és sporadikusokat is. A rádiószó azonban hiába emelkedett mind magasabbra, a teljesen összezáródó felhőzet miatt egy óra magasságában be kellett rekesztenünk a FÜCSOP 2003-as első, ég alatti taggyűlését. Ennek ellenére vidám hangulatban búcsúztunk el egymástól.

Ladányi Tamás

A jég hátán

A téli hatszögről szóló cikkemben (Mező 2003/1., 47 o.) alaposan mellőfoglaltam, ami a rekord hidegben való észlelés gyakoriságát illeti. Az enyhe telek után most decemberben és januárban alaposan kijutott a hidegből, és volt úgy, hogy a dermesztő időjárás derült éggel is párosult. Ha pedig derült az ég, nincs mese, távcsövezni kell... Így hát észlelhetünk is, vacoghattunk is eleget. Például január 13-án.

Elvarázsolt világ a befagyott Balaton. Aki még nem látta télen a Magyar Tengert, bizony, sajnálhatja. Csuda egy világ van odakinn a jég hátán, ha felragyog a téli nap! Mintha a végtelenbe nyúlna a jégtükr, mintha tényleg tenger lenne ez a sekély tó, végtelen tenger! Sajkódtól annak tűnik. Csak jó irányba kell nézni, pont arra, amerre a Nap nyugodni készül, valahol a Kis-Balaton felé. Arra mintha valóban a végtelenbe nyúlna a tó. Hatodik éve, hogy el-ellátogatok a Sajkodi-öbölbe ilyenkor, a téli napforduló táján, naplementét nézni. Minden évben más a Balaton. Van úgy, hogy át-tetsző jég borítja, és van úgy, hogy a víz szabadon hullámozik, nem fagy be.

2003 januárjában kemény jégpáncélon lépdelek, rajta jó tíz centis hóréteg. Ezen a jégen most nem lehet korcsolyázni. A napfény korcsolyázik a végtelen hómezőn. A nyugodni készülő Nap fénye.

Hideg van nagyon! A nyáron oly forgalmas büfé mellett fagyott óz fekszik a havon. Ez az óz nem bírta a telet, nem bírta ki a hideget.

Mintha üvegtermeleken járnék, úgy csikorog a hó lépteim alatt. Alkalmos helyen állítom fel a fotóállványt – rajta a 20x80-as binokulárral – kint, a jégen.

A tihanyi dombok fölött fehéren világít a Hold. Egy nagy, négy hajlóműves repülő majdnem „elgázolja”. Súlyom koroz az erdő fölött. A „túloldalon” egyre közelít a *turhonyuszárító csillag* a látóhatárhoz, de hiába, még mindig nem lehet belenézni. Lassan-lassan közelít a horizonthoz, megpróbálok belepillantani – vesztésre. Még mindig túl lényes! Pár percig, karikák táncolnak szemem előtt...

Csak akkor lehet biztonsággal belenézni, amikor a lapult Nap-labda alsó pereme érinti a horizontot. Központi csillagunk itt már nagyon vörös, nagyon lapos, és a napperemen kis zöld lénycafatok igyekeznek fölfelé – a zöld sugár! Ez a zöld fény nem az optika szini hibája, hanem a napnyugta csodája. Néhány

font is éktelenkedik a Nap testén, de kit érdekelnek, ha egyszer ott a zöld sugár!

Néhány pillanat, és a lapult korong eltűnik, valahol, nagyon messze, most lényeg olyan, mint ha tenger lenne a Balaton, víztükre, jégtükre a végtelenbe nyúlik. A Nap lementével egyszerre sokkal hidegebb lesz. A 20x80-as binokulár kihűlt, a Nap eltűnt, a Holddal beteltem, egy darabig nincs mit nézni az égen. Csomagolás...

Hazafele, úgy hat óra tájban megállok a Fűzfő és Kenese közötti fennsíkron egy kis változózásra. Egészen addig melegengetem a 20x80-ast, hogy „bírja” a hideget, ne párasodjon be idő előtt az okulár. Az autó andalító melegéből kigurva csak egy gyors észlelésre van lehetőség, odakint ugyanis -17° van. A Hold már magasan áll, bevilágítja a havas tájat. Életnek semmi nyoma, csak egy-egy jármű húz el időnként a közeli úton. Az ég így, holdasan is jó. Tempós változózás következik, csak a jól ismert csillagokra szorítkozva – kinek van kedve most térképpel kaplrgálni, észlelőlámpájával vakoskodni?! Most csak néhány érdekesebb változócsillagot veszek sorra, melyek amúgy is itt vannak a fejemben, évtizedek óta...

Az SS Cygnivel kezdem, maximum után kell lennie, egy hete még 8^m2 s volt. Ma este bő 2^m -val halványabb – ez már a leszálló ág! Következik a χ Cyg, ez az óriási amplitúdójú mira – szépen kapaszkodik a felszálló ágon, bőven a 20x80-as hatókörön belül. Végül harminc változócsillagot sikerül a fogcsikorgató hidegben végigészlelnem (az X Per még mindig fennen ragyog, az R Cas egy hét alatt majdnem 1 magnitúdót fényesedett!), majd gyorsan visszavonomok a melegbe. Irány Budapest! Az autó hőmérsője néhány kilométer múlva -20° -ot mutat. Tél van...

Mizser Attila